فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی(دوره جدید)

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران

احمدعلی پورنکی[۱]، علیرضا عصاره[۲]، معصومه السادات ابطحی[۳]

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران انجام پذیرفت. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و همچنین، به لحاظ نوع داده‌ها، کیفی و برحسب زمان گردآوری داده، مقطعی و برحسب روش گردآوری داده‌ها و یا ماهیت و روش پژوهش، فراترکیب بود . جامعهٔ موردمطالعه شامل مبانی نظری و پیشینه مرتبط پایگاه‌های داده داخلی (۱۳۹۱-۱٤۰۲) و خارجی (۲۰۱۳-۲۰۲۳) بود. حجم نمونه حذف سیستماتیک بر اساس نمودار جریان مدل پریزما و روش نمونه‌گیری هدفمند بود. ابزار گردآوری داده‌ها اسناد کتابخانه‌ای بود. به‌منظور محاسبه روایی چک‌لیست ۲۷ موردی بر اساس مدل پریزما و برای محاسبه پایایی روش ضریب کاپای کوهن استفاده شد. روش تجزیه‌وتحلیل داده‌ها تحلیل مضمون (مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر) بود. یافته‌ها نشان داد، ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه دارای چهار بعد آگاهی و تمرکز، خلاقیت و نوآوری، ارتباط بافرهنگ و هنر، ارزش‌ها و اخلاق می‌باشد که بعد آگاهی و تمرکز دارای سه مؤلفه تسلط به دانش فلسفی با ٤ شاخص، برخورداری از دیدگاه منحصربه‌فرد با ۳ شاخص، توانایی بیان انتقال مفاهیم با ۳ شاخص بود . بعد خلاقیت و نوآوری دارای سه مؤلفه تفکر نوآورانه با٤ شاخص، اتصال میان رشته‌ها با ۳ شاخص، تفکر بحرانی با ٤ شاخص بود. بعد ارتباط بافرهنگ و هنر با یک مؤلفه تفکر فرهنگی با ۱ شاخص بود. همچنین بعد ارزش‌ها و اخلاق دارای چهار مؤلفه تفکر اخلاقی با۳ شاخص، پژوهش اخلاقی با ۱۵ شاخص ، تعامل باارزش‌ها با ۱۱ شاخص و توانمندی‌های اخلاقی با ۹ شاخص بود.

واژگان کلیدی: ذهنیت فلسفی، خلاقیت و نوآوری

[۱]کارشناسی ارشد تاریخ وفلسفه آموزش و پرورش گرایش تعلیم وتربیت اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
[۲]استاد گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شهید رجایی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) alireza_assareh@yahoo.com
[۳]استادیار، گروه مدرسه و نوآوری های تربیتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

۱. مقدمه

امروزه یکی از مسائل مهم آموزشی مسئله روش تدریس است زیرا با پیشرفت جوامع از یک‌سو و شناخت علمی و عملی رفتار انسان اصول و روش‌های تدریس نیز دگرگون‌شده است از بین راهبردهای مختلف تدریس برخی از نظام های آموزشی از شیوه های فعال در تدریس که دارای پیا مد های مثبتی در امور آموزشی و تدریس می‌با شند(حیدری،۱٤۰۲). اما با توجه به تو صیه‌های مکرر از سوی اندیشمندان مختلف مشاهدات مکرر کلاس‌های تدریس در دانشگاه‌های کشورمان نشان می‌دهد که اکثر اساتید بیشتر زمان کلاس را صرف انتقال معلومات می‌کنند و به استفاده از روش‌های فعال گرایش ندارند، به نظر می‌رسد علت چنین گرایش را باید در شخصیت اساتید دانشگاه و ابعاد فکری آن‌ها جستجو کرد. زیرا تا زمانی که ا ساتید در پی کسب تفکر فل سفی و پرورش آن در خود نبا شند نمی‌توانند تغییری در اندیشه و نگرش خود نسبت به مسائل ازجمله روش‌های تدریس ایجاد کنند. آنچه در ذهنیت فلسفی[1] مهم به نظر می‌رسد قواعد و قالب فکری افرادی است که نسبت به سازمان و مسائل آن دارند و همین مسئله بخش عظیمی از نگرش‌ها و چگونگی انجام فعالیت‌ها را در برمی‌گیرد. همان‌طور که یک عکاس یا کارگردان برای تهیه سوژه موردنظر از طبیعت کادر م شخ صی را در نظر می‌گیرد مدیر هم باید مرز سازمان و عنا صر درون آن را مشخص نماید (بهرنگی، ۱۳۸۷).

بی‌شک در دنیای امروز دانشگاه‌ها بر جامعه ازنظر اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تأثیر مستقیم و غیرمستقیمی دارند(موحدی[2]،۲۰۲۱). ا ستاد موفق دارای ذهن فلسفی ا ست. ذهنیت فلسفی ابزاری ا ست برای کمک به ا ستاد در تفکر خود، تا تفکری جامع، عمیق و انعطاف‌پذیر داشته باشد.این‌گونه تفکرات آنان را قادر می‌سازند تا در تصمیم‌گیری‌های مربوط به‌کل مؤلفه‌های سازمان کمترین خطا را مرتکب شوند و ارتباط معقولی بین جامعه و سازمان ایجاد نمایند. ازآنجاکه ارزش هر فرد به توانایی‌های او به خوب فکر کردن بستگی دارد . لذا ذهن فلسفی فرد را آماده می‌کند که با تفکر درست و منطقی پدیده‌ها را شناسایی نماید. با توجه به این موضوع ذهنیت فلسفی در عالی‌ترین سطح ذهنی، همواره مطرح و در نظر رواند شنا سان و ارزیابان ا ست، لحاظ نکردن و کم‌توجهی به پدیده ذهنیت فلسفی مانع ارزیابی اصول و عقاید افراد مختلف می‌شود که این امر باعث ناکارآمدی و عدم بازدهی سیستم آموز شی می شود که درنهایت به دلیل م شارکت ضعیف و غیرمنطقی باعث ناهماهنگی در سیستم آموزش شده و باعث سست شدن چارچوب‌های عقلانی و دموکراتیک نظام جامعه می‌شوند (شکری و قره چایی،۱۳۹۸).

شایان توجه است که با توجه به تفاوت میان ذهنیت فلسفی افراد مختلف است باعث تأثیرات و نتایج گوناگونی بر تفکر منطقی یا ذهنیت فلسفی م سئولین و ا ساتید و همچنین تصمیم‌گیری‌های آن‌ها می شود. همچنین کم‌توجهی به ذهنیت منجر به شکست و افت رهبران آموزشی در مواجهه با مشکلات می شود بدین معنا اگر مدیری و یا استادی از ذهنیت فلسفی پایینی برخوردار باشد دررسیدن به اهداف درازمدت، تعمیم خلاقیت و طیف وسیعی از انتخاب‌های منطقی، با مشکل روبرو خواهد شد (بهرنگی و یوسفی، ۱۳۹۹).

وقتی اساتید جامعیت، تعمق و انعطاف‌پذیری فکری را در برخورد با مسائل نشان نمی‌دهند، امکان تعامل و همکاری با دیگر همکاران کاهش پیدا می‌کند. لذا دارا بودن ذهنیت فل سفی میان ا ساتید و همچنین م سئولین اهمیت ب سزایی

1 Philosophic Mindedness
2 Movahedi

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

دارد.. حتی در نظر نگرفتن جامعیت فکری مانع ارتباط بخشی میان حوادث حال و آینده و درنهایت آینده‌نگری شده که در نگرش سیستمی آثار منفی به‌جای گذاشته چراکه مسئولین و اساتید آموزشی برای نیل به این هدف باید چهار مؤلفه اساسی نگریستن به موارد خاص در ارتباط با زمینه‌ای وسیع، ارتباط داده مسائل آنی به هدف‌های درازمدت، بکار بردن قدرت تعمیم و شـــکیبایی در تفکرات عمیق نظری مدنظر قرار دهند. جامعیت، نوعی کل‌نگری و دیدن امور در یک زمینه وسیع است که باعث می شود فرد همواره در جهت وحدت بخشیدن به اندیشه‌های خود تلاش کند. تعمق یعنی ژرف‌اندیشی و به پدیده‌ها بادید عمیق نگریستن است. اساتیدی که تعمق ضعیفی داشته باشد قادر به زیر سؤال بردن موارد مسلم و بدیهی، کشف و تدوین نظریات، سؤالات و فرض‌های بنیادی در موقعیت خاص، توجه ویژه به معانی تلویحی و ارتباط امور و قضاوت و حکمرانی به روش استنتاجی-قیاسی نیست. با توجه به این مطلب که انعطاف‌پذیری با نواندیشـی، دیگر بینی و خلاقیت ارتباط مسـتقیم دارد و همواره به‌منظور اجرای باید تلاش‌های بسیاری انجام داد لذا اغلب افراد به دلیل تحت تأثیر قرار گرفتن فشارهای محیطی، عاطفی و روانی دچار نوعی تحجر فکری می شوند و ممکن است عکس‌العملی انجام دهند که متناسب با موقعیت موجود نباشند(شریعت مداری،۱۳۹۸).

حال با توجه به مطالب گفته شده، محقق به دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است که شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران کدام‌اند؟

۲. مبانی نظری پژوهش

ذهنیت فلسفی معادل روح فلسفی است و آن نوعی حرکت ذهن است که باعث می شود فرد در برخورد با مسائل و پدیده‌های مختلف با جامعیت، تعمق و انعطاف‌پذیری مواجه شود. مدرسه یکی از تأثیرگذارترین نهادهایی است که می‌تواند فضـــای ســـودمندی را برای تفکر و اندیشـــیدن دانش آموزان فراهم آورد. قطعاً این ســـودمندی وقتی ارزش‌افزوده بیشتری خواهد داشت که آنان یاد بگیرند چگونه و با کدام شیوه‌ها می‌توانند آن را تحصیل و ارزیابی کنند(منصورآبادی و همکاران،۱٤۰۰). آنچه مسئولان تربیتی در هر حوزه و سطحی باید بدانند این است که طراحی فضای اندیشیدن و تفکر به‌گونه‌ای باشد که عمدتاً "فرایند تفکر" برایشان اهمیت داشته باشد تا محصول آن. تفکر وابسته به موضوع است، به این معنا که "وجود موضوعی مسئله "مواد اولیه فرآیند تفکر است. بنابراین مدارس باید در گام نخست عرضه‌کننده یا فراهم آورنده حقایق، واقعیات و موضوعاتی باشند که هم ارزش اندیشدن را داشته باشند و هم برانگیزاننده و ترغیب‌کننده دانش آموزان به تفکر باشند. مدارس به‌عنوان جایگاه مناسب برای مساعدت در تسهیل و جهت‌دهی به تفکر باید بتوانند کودکان را یاری رسانند تا در مواجه با مسائل و تفکر پیرامون حل آن، به این نکته توجه کنند که چگونه" بد را از بهتر"تشخیص دهند(مددی ماهانی،۱٤۰۰).

ازآنجاکه در « فرهنگ‌عامه»کلمات فهم، ذهن، حافظه، عقل، و کلماتی ازاین‌دست اغلب یگانه انگاشته می شود، ولی در میان فیلسوفان و جامعه شناسان و روانشناسان، کلمات مذکور هرکدام افاده‌های خاص خود رادارند، این مطلب شایسته است که با کنار هم گذاشتن هرکدام از این کلمات، بهتر می‌توان به معنای ذهن فلسفی و یا ذهنیت فلسفی دست‌یافت که در زیر به هر یک از آن‌ها اشاره می‌شود:

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

۱- عقل: آنچه از عقل [1] می‌آید نه‌فقط بر منوال تعریف فلسفی و یا لغوی است ذکر این نکته بایسته است که گاهی اوقات تعریف یک مفهومی بر اساس یک باور صورت می‌گیرد؛ و این در حالی است که شاید این باور خیلی موردپسند اهل‌فن نیز نباشد. اما توجه به تلقی‌های عامه در بیان مفهومی، خود از شروط اساسی یک معرفت است. عقل نیز از این قاعده مستثنی نیست. در فرهنگ‌عامه‌ی مردم عقل را به سه معنی به کار می‌برند: « اول به معنی وقار و هیئت انسان؛ پس تعریف آن این است که عقل انسان را در گفتار و حرکات و سکنات و اختیار، محدود می‌کند. دوم به احکامی اطلاق می شود که انسان اکتساب می‌کند؛ پس تعریف آن این است که عقل عبارت از مجموعه معانی‌ای است که در ذهن گردآمده و همچون مقدماتی است که اغرض (غرض‌ها) و مصالح توسط آن ادراک می‌شود. سوم به معنی صحت فطرت اوّلیه در انسان است؛

پس تعریف آن این است که عقل قوه ایست که خوبی و بدی و نقص و کمال اشیاء را درک می‌کند» (علوی،۱٤۰۲).

۲- حافظه: اصطلاح فلسفی « قوت حافظه» قوتی است که از خزانه وَهم و نگهبان صور وهمیّه است؛ حافظه هیچ ارتباطی باعقل نمی‌تواند داشته باشد؛ و اگر گفته می شود «خزانه‌ی وهم» ، درست است که وهم در مراحلی مؤیّد عقل است ولی عقل به‌هیچ‌وجه نمی‌تواند مؤیّد وهم باشد. پس آنچه آدمی در حافظه دارد امور وهمی است نه عقلی (عسگری،۱٤۰۱).

۳- فهم: اما پس از حافظه، در مجال فهم [2] برای دریافت معنای دقیق ذهن فلسفی گفته اینکه، در عقل می‌گوییم: « فهمید او را و ادراک کرد و تدبّر کرد» این جمله توانایی آن را دارد که صورت تمام نمای فرق میان عقل و فهم باشد. به‌عبارت‌دیگر فهم مفعول عقل است. عقل فاعل فهم است. لذا نادرست است که عقل را بافهم یکی بگیریم. شاید علت یکی گرفتن این دو، بدان سبب است که علت و معلول در یک ظرف وجودی قرار دارند و این قرابت است که گاه دو چیز را یک‌چیز می‌انگارند و این هنر فیلسوفانه‌ی فیلسوف است که این دو را از هم متمایز می‌داند. (گودرزی و همکاران،۱٤۰۰).

٤- ذهن: ساده‌ترین سخن درباره‌ی ذهن [3] را در المقابسات ابوحیّان توحیدی می‌توان یافت. او به پرسش ذهن چیست؟ پاسخ می‌دهد: « تمییز خوب و نیک‌بین اشیاء را کار ذهن گویند » هرچند تعریف به فعل شده است ، ولی می‌توان از این جمله‌ی ابتدائی دانست که مأخذ ذهن اشیاء است و سروکار ذهن با امور عینی است .البته این بدان معنا نیز نمی‌باشد که ذهن بسته در امور عینی باشد. بلکه قصد این است که دریافت امور با ذهن است و این دریافت می‌تواند از هر سنخی باشد. اما ذهن را قوه نیز گفته‌اند و این واضح است که ویژگی قوه، داشتن استعداد است؛ بنابراین ، ذهن اساساً استدلالی است و همچنین موضع نقطه‌ای باشکوه، یگانگی ذهن و فلسفه است لذا، اینکه اگر فلسفه در فرد شکل می‌گیرد و ذهن قوه نفس انسان است که مدام در حال رشد است و در کار خود فهم را به اشتغال دارد و از ارتباط با حافظه مواد خام‌اندیشه را طلب می‌کند و توسط عقل، حکم کلی را می‌دهد و این نتیجه را می‌دهد که ذهن اصلاً و ابداً فلسفی است (عجم و مباشری،۱۳۹۸).

1 - Intellect
2 - Intellect
3 - Mentality

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

فیلیپ جی ا سمیت[1] (۱۹٦۵) ذهن فل سفی را از سه بعد مرتبط ، مت شکل می‌داند که هر بعد نیز دارای چهار ن شانه است:

۱- جامعیت[2] : در این زمینه فردی که دارای ذهن فلسفی ا ست، امور مخصوص را در یک زمینه و سیع باهم مربوط می‌ســـازد.جامعیت از ما می‌خواهد که در برابر فشـــار آنی مقاومت کنیم و به مســـائل خود ، بر اســـاس هدف‌های درازمدت بنگریم. در انجام چنین کاری، قدرت تعمیم خلاق را به دست آورده و به کاربریم، ولی رشد یک شکیبایی برای تفکرات عمیق نظری، پیش‌نیازی برای آن است (منصورآبادی،۱٤۰۰).

۲- تعمق[3] : در این زمینه نیز فرد دارای ذهن فلسفی، اموری را که دیگران بدیهی و مسلم فرض می‌کنند، مورد سؤال قرار می‌دهد، از راه ژرف‌اندیشی جنبه‌های ا سا سی مسائل را م شخص می سازد و در برخورد با هر نظریه یا مکتب، اصول یا مبانی آن‌ها را مشخص می‌کند .

۳- قابلیت انعطاف‌پذیری[4] : فردی که از ذهنیتی فلسفی برخوردار ا ست، دچار جمود روانی نمی شود و مسائل تازه، شباهت‌های سطحی یا حوادث غیرمنتظره ، جنبه منطقی فکری او را مختل نمی‌سازد.

چهار ن شانه قابلیت انعطاف نیز عبارت‌اند از: ۱- رها شدن از جمود شناختی، ۲- ارز شیابی افکار و نظریات جدا از منبع آن‌ها، ۳- دیدن مسائل با جهات متعدد آن‌ها و ایجاد جانشین‌هایی برای فر ضیه‌ها، جنبه‌های موردنظر، انتظارات و غیره، ٤- شکیبایی در قضاوت موقت و مشروط (خسرو پناه و همکاران،۱٤۰۱).

همچنین برخی به‌جز مؤلفه‌های مطرح‌شـــده، مؤلفه‌های دیگری را تحت عنوان مؤلفه‌های ذهنیّت فلســـفی مطرح کرده‌اند. برخی از ویژگی‌هایی که آن‌ها برای تفکر فلسفی ارائه داده‌اند، با ویژگی‌های ذهن فلسفی ا سمیت همخوانی دارد. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از:

۱- تردید منطقی[5]: فیلســـوف به امور مختلف با تردید می‌نگرد، البته منظور از تردید فیلســـوف، انکار واقعیات و محسوسات نیست. این تردید از پایه و مبنایی برخوردار است و از این لحاظ با تردید افراد عادی متفاوت می‌باشد. فیلسوف به رعایت احتیاط منطقی، تا زمانی که دلیل پذیرش عقیده‌ای را مشخص نکرده است، از قبول آن خودداری می‌کند. برخی از افراد، ســـهل القبول هســـتند؛ یعنی هر چه به آن‌ها ارائه شـــود، می‌پذیرند، همچنین بعضـــی از افراد، تلقین‌پذیرند؛ یعنی وقتی فردی مطلبی را به آن‌ها ارائه دهد، به‌ســـرعت قبول می‌کنند، مخصـــوصـــاً اگر آن مطلب به صورت احـ سا سی و یا با ا ستفاده از واژه‌هایی علمی بیان شود. گاهی نیز افراد عادی، مطالب گذ شتگان را بدون چون‌وچرا می‌پذیرند، گاهی اوقات نیز گفتار بزرگان و افراد م شهور خودبه‌خود موردقبول قرار می‌گیرد، زمانی نیز به علت اینکه فرد دارای تخصـص اسـت، نظراتش توسـط دیگران پذیرفته می‌شـود. در تمام موارد، تردید منطقی برای ایجاد اطمینان بی شتر مفید ا ست، البته باید توجه دا شت ابزار تردید نیز منطقی و یا قابل توجیه با شد (سال مقدم و همکاران،۱٤۰۱).

1 - Philip . G Smith
2 - Universality
3 - Meditation
4 - Flexibility
5 - Reasonable Doubt

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

۲- کنجکاوی[1]: فیلسوف، کنجکاو است و دوست دارد برای هر چیز، هرچند ساده پیش‌پاافتاده باشد، علتی در نظر بگیرد و به توضیح آن بپردازد. فیلسوف به پدیده‌های مختلف توجه می‌کند، افکار فلسفی، نظریات علمی، آداب‌ورسوم، عقاید عمومی، جنبه‌های هنری، شعر و اعتقادات دینی، همه موردتوجه فیلسوف قرار می‌گیرند و همین کنجکاوی شدید فیلسوف، باعث می شود که او به توضیح و تفسیر این پدیده‌ها بپردازد. نتیجه این کنجکاوی نیز طرح مسائل اساسی و پیشنهاد راه‌های تازه‌ای است که کمتر نظر دانشمندان دیگر را به خود جلب می‌کند (شکری و فره چایی،۱۳۹۸).

۳- ژرف‌اندیشی[2] : فیلسوف همیشه از قضاوت‌های سطحی خودداری می‌کند و به عمق قضایا توجه می‌نماید. آنچه ازنظر دیگران بدیهی و مسلم است، از سوی فیلسوف مورد غور و بررسی قرار می‌گیرد (عسگری،۱۴۰۱).

منظور از ژرف‌اندیشی، گذشتن از ظاهر امور و رسیدن به باطن وقایع، پدیده‌ها و مسائل است. بررسی مبادی هر نظریه، تجزیه‌وتحلیل پیش‌فرض‌ها و در نظر گرفتن اصول یا قضایایی که یک نظریه بر آن‌ها مبتنی است. نتیجه ژرف‌اندیشی می‌باشد. آنچه دیگران را قانع می‌سازد، فیلسوف را راضی نمی‌کند. فیلسوف به معرفت سطحی قناعت نمی‌کند و ژرف‌اندیشی خاصی در مطالعات او به چشم می‌خورد. او می‌خواهد عمق قضایا را درک کند و از این طریق ، ارتباط امور را روشن سازد (علوی،۱۴۰۲).

۴- سعه صدر[3]: سعه صدر یعنی باز بودن فکر یا گسترده بودن دایره تفکر. کسی که از سعه صدر برخوردار است هرگز از روبه‌رو شدن با آرای مخاف، بیم و هراسی به خود راه نمی‌دهد. این فرد، افکار و عقاید، مکتب‌ها و نظام‌های مختلف عقیدتی و روش‌ها و گرایش‌های گوناگون را موردبررسی قرار می‌دهد و آنچه را که منطقی است، می‌پذیرد. ولی فردی که سعه‌صدر ندارد، متعصّب است. فرد متعصّب از اینکه با افکار و عقاید مخالف روبه‌رو شود، می‌هراسد. چنین فردی افکار و عقاید خود را از روی تقلید کورکورانه می‌پذیرد و اگر در موقعیت‌های مختلف با افکار و عقاید معین روبه‌رو شود، بدون اینکه فهم و تعلقی در مورد آن‌ها صورت دهد، آن افکار و عقاید را می‌پذیرد. البته مسائل عاطفی نیز نقش مهمی در این زمینه دارد. مثلاً فرد به دلیل اینکه به کسی علاقه‌مند است، بدون چون‌وچرا از او تقلید می‌کند و عقاید او را می‌پذیرد (شریعتمداری، ۱۳۹۸).

۵- دید وسیع[4]: فردی که از ذهنی فلسفی برخوردار است، با دیدی وسیع به مسائل می‌نگرد و تا آنجا که امکان دارد سعی می‌کند امور مختلف را در ارتباط باهم موردمطالعه قرار دهد. هیچ‌گاه امری خاص، ذهن فیلسوف را به خود مشغول نمی‌سازد. فیلسوف غالباً مسائل و مشکلات را در ارتباط با یکدیگر موردبحث قرار می‌دهد (شریعتمداری، ۱۳۹۸).

چنین فردی غالباً امور را در سطح وسیع‌تری موردمطالعه قرار می‌دهد، رابطه یک امر را با امور دیگر بررسی می‌کند و قبل از آنکه درباره‌ی امری خاص اظهارنظر نماید، امور مربوط به آن را نیز مطالعه می‌کند. همین دید وسیع است که فلاسفه را به جهان‌شناسی و طرح مسائل کلی و عمومی وا می‌دارد. این ویژگی درواقع همان جامعیت و مشاهده امر خاص با توجه به ارتباط آن با یک زمینه گسترده است که نظر فیلیپ جی اسمیت می‌باشد. ارتباط دادن یک امر

1 - Curiosity
2 - Thought fullness
3 - Broad- Mindedness
4 - Broader- Perspective

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

خاص با کل مسائل ، موجب بهتر درک کردن آن امر می‌باشد. به‌بیان‌دیگر، امری که با امور دیگر در زمان حاضر ارتباط دارد اگر به‌تنهایی موردبررسی قرار گیرد، معنایی خاص دارد، ولی اگر در ارتباط با امور دیگر مطالعه شود، معنای گسترده‌تری پیدا می‌کند (ساساهابی[1] و همکاران،۲۰۱۹).

٦- وحدت شخصیت[2]: یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های یک فیلسوف، برخورداری از وحدت شخصیت است. وحدت شخصیت فیلسوف شامل جنبه‌های بدنی، عقلانی، عاطفی و اجتماعی است. منظور از وحدت شخصیت فیلسوف ، وجود هماهنگی میان جنبه‌های عقلانی، عاطفی و اجتماعی فرد است(عسگری،١٤٠١).

یکی دیگر از عوامل وحدت دهنده، جنبه منطقی فکر فیلسوف است. فیلسوف تلاش می‌کند تا در هر زمینه و در هر موقعیت، منطقی عمل کند. پذیرش عقاید، انتخاب ارزش‌ها یا تمایلات و ایجاد عادات، همه در وضعی منطقی صورت می‌گیرد. جنبه منطقی فکر فیلسوف، مانع پذیرش عقاید متضاد و یا متناقض و انتخاب تمایلات غیراساسی می‌شود. در صورت عدم وجود این ویژگی، یک جنبه از شخصیت فرد نسبت به ویژگی‌های دیگر آن برجسته است و با جنبه‌های دیگر هماهنگی ندارد. بسیاری از افراد ممکن است رفتاری متضاد از خود نشان دهند. برای مثال یک فرد ممکن است در محل کار خود، فردی منضبط و وظیفه‌شناس باشد، اما همین فرد در خانه از انجام وظایف خویش شانه خالی کند. بدون شک فقدان عواملی که باعث وحدت شخصیت می‌شوند، در پیدایش جنبه‌های متضاد در شخصیت فرد مؤثر می‌باشند (منصورآبادی و همکاران،١٤٠٠).

۷- ترقی‌طلبی [3] : فردی که از ذهنی فلسفی برخوردار است. همواره به دنبال ترقی و پیشرفت است. او هرگز وضع موجود را به‌عنوان وضعیت نهایی تلقی نمی‌کند. چنین شخصی همیشه به بررسی و ارزیابی عقاید می‌پردازد و تغییرات لازم را در آن‌ها به وجود می‌آورد. فیلسوف خود را در قالب افکار موجه و منطقی محدود نمی‌کند و همین مسئله، باعث طرح مسائل تازه و تهیه افکار جدید از سوی فیلسوف می‌شود. فیلسوف در عین اینکه به عقاید گذشتگان احترام می‌گذارد، همواره به دنبال بررسی عقاید آن‌هاست و سعی می‌کند به افکار جدید دست یابد. او فردی خلاق است که همواره درصدد خلق افکار تازه است. البته بدون دلیل نه عقاید گذشته را نفی می‌کند و نه هر تازه‌ای را می‌پذیرد، بلکه ابتدا به بررسی آن‌ها می‌پردازد و سپس در مورد صحت یا سقم آن‌ها قضاوت می‌کند (گودرزی و همکاران،١٤٠٠).

۸- طرفداری از ارزش‌های انسانی[4] : فیلسوف به ارزش‌های انسانی پایبند است. ازنظر او حقوق و آزادی‌های فردی عدالت اجتماعی،صلح، حاکمیت ملی، تفاهم بین‌المللی، و میراث تمدنی بشر، ارزش و اعتباری ویژه دارند (مددی ماهانی،١٤٠٠).

برای هرکدام از ابعاد سه‌گانه چهار نشانه و مجموعاً دوازده نشانه برای کل ذهنیت فلسفی معرفی می‌شود.

۱- بعد جامعیت:

۱- نگریستن به موارد خاص در ارتباط با زمینه وسیع

۲- ارتباط دادن مسائل آنی به هدف‌های درازمدت

1 Sosahabi

2 - Unity Of Character
3 - Progressive Ambition
4 - Advocacy Of Human Values

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

۳- به کار بردن قوه تعمیم

٤- شکیبایی در تفکرات عمیق نظری(خورشیدی، ۱۳۹۲).

۲- بعد تعمق:

۱- زیر سؤال بردن آنچه مسلم یا بدیهی تلقی می‌شود.

۲- کشف و تدوین بنیادها

۳- کاربرد حساسیت برای اموری که دارای معانی ضمنی هستند.

۴- مبتنی کردن انتظارات بر جریان فرضیه استنتاجی- قیاسی(شکری و قره چایی،۱۳۹۸).

۳- بعد قابلیت انعطاف:

۱- رها شدن از جمود روان‌شناختی

۲- ارزشیابی افکار و نظریات جدا از منبع آن‌ها

۳- دیدن مسائل با جهات متعدد

۴- شکیبایی در قضاوت‌های موقتی و مشروط (ابراهیمی، ۱۳۹۰).

در زیر به توضیح هر یک از نشانه‌ها پرداخته می‌شود:

الف) بعد جامعیّت

۱) نگریستن به موارد خاص در ارتباط با زمینه‌ای وسیع: هنگامی‌که فردی وظایف خود را بر اساس هدف‌های کلی‌تر بفهمد،آن شخص نه‌تنها دارای روحیه قوی‌تر می‌شود بلکه رفتارش هوشمندانه‌تر می‌گردد.

۲) ارتباط دادن مسائل آنی به هدف‌های درازمدت: در تفکر، نیروی عقلانی و هیجانی وجود دارد که باعث می شود در برابر فشار آنی مسائل، نظم ایجاد شود. این نظم منجر به تصمیم سازی بر اساس هدف‌های بلندمدت می شود. چنانکه فرد می‌تواند امور را ترتیب دهد، امکانات را تشخیص دهد و این امکانات ممکن است برای کسانی که دید فلسفی ندارند به چشم نیاید.

۳) بکار بردن قدرت تعمیم: دو نوع تعمیم داریم که عبارت‌اند از: ۱) تعمیم تجربی[1] و ۲) تعمیم فرضیه استنتاجی[2] (خلاق)

الف)تعمیم تجربی: زندگی، ما را اغلب با مواردی مواجهه می‌سازند که گاهی مانند جعبه سیاه می‌باشد. ما آنچه را که درون جعبه می‌رود و آنچه را که از آن خارج می شود را مشاهده می‌کنیم و این از طریق تعمیم تجربی به دست آید که چه چیزی خارج‌شده و چه چیزی واردشده است

ب)تعمیم فرضیه استنتاجی(خلاق): اما ما می‌خواهیم داخل جعبه سیاه و اتفاقات داخل آن را مشاهده نماییم و ذهن فلسفی می‌خواهد بداند داخل جعبه چه می‌گذرد؟ ذهن فلسفی توسط فرضیه استنتاج ، برای پاسخ به این سؤال مفاهیمی توضیحی را خلق می‌کند. چنین ساختارهای ذهنی تعمیم‌ها هستند.

1 - Empirical Generalizations
2 - Generalized Theory Of Deductive

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

٤) شـــکیبایی در تفکرات عمیق نظری: در این نشـــانه فرد کوشـــش می‌کند تا جنبه‌های کلی امری را درک کند، به هدف‌های درازمدت توجه نماید و تعمیم‌های فرضیه استنتاجی را خلق نماید.کسی که ذهنیت فلسفی ندارد، در برابر نظریه‌پردازی و تعمیم‌ها استنتاجی ناشکیباست(ساساهابی[1] و همکاران،۲۰۱۹).

ب) بعد تعمقّ :

۱- زیر سؤال بردن آنچه مسلم یا بدیهی تلقی می شود: فرد دارای ذهنیت فلسفی باید، حتی امور بدیهی و مسلم را که در ذهن او نقش بسته‌اند را زیر سؤال ببرد و نسبت به آن دید ماورایی داشته باشد. فرد دارای ذهن فلسفی نگاه اندیشمندانه‌ای نسبت به نگرش‌ها و نظرات متداول دارد و تلاش می‌کند بدون تعصب و جانب‌داری نصبی نگرش‌ها را تغییر دهد. در این حالت، این افراد ممکن است محبوبیت گروهی خود را به خاطر زیرپاگذاشتن عقاید جمعی از دست بدهد.

۲- کشف، و تدوین نظریات، سؤالات و فرض‌های بنیادی در موقعیت خاص:کسانی که دارای ذهن فلسفی هستند بدون هیچ تعلق به امور جبری و با رهایی از آن می‌توانند نظریات و افکار اساسی را به‌عنوان کلیدهای حل مسائل در دامنه‌های وسیع ملاحظه نمایند. سازمان‌های بسیار موفق اغلب دارای روش‌های کار می‌باشند.

۳- حساس به معانی تلویحی و ربط امور: هنگامی‌که مبانی یک موقعیت درک شد شخص دارای ذهن فلسفی شوقی بسیار برای کشف اصول اساسی آن مبانی نشان می‌دهد. وقتی فرد چیزی را که برای دیگران بدیهی است زیر سؤال می‌برد، یا آن را قبول دارد و یا آن را رد می‌کند. این فرد با گمانه‌زنی‌ها به حقیقتی دست می‌یابد.

٤. مبتنی کردن انتظارات بر یک، جریان فرضیه استنتاجی- قیاسی تا بر یک جریان ساده استقرایی: این نشان به معنای رسمیت نقش نظریه در همه امور ما حتی عملی‌ترین امور است. شاید یکی از معمول‌ترین اشتباهات زمان ما، تأکید بیش‌ازحد بر جنبه‌های عملی منفک ازنظر است(منصورآبادی و همکاران،۱٤۰۰).

ج) قابلیت انعطاف:

۱- رها شدن از جمود روان‌شناختی: نمایش جمود روان‌شناختی به نظر در سه نوع موقعیت روی می‌دهد:

الف) موقعیت جمود زمانی اســـت :که فردی آمادگی لازم برای واکنش به آن موقعیت برایش فراهم نباشـــد و این شـــرایط ویا این موقعیت به‌قدری تازگی دارد که تجارب فرد نمی‌تواند به کمکش بیاید تا واکنشـــی مناســـب از خود نشان دهد. مانند عکس‌العملی که به‌صورت حیرت‌انگیز در برابر موقعیت غیرمنتظره‌ای به وجود می‌آید.

ب) موقعیت جمود روانی: زمانی است که یک‌راه‌حل برای واکنش به موقعیت‌های مشابه صورت می‌گیرد و ممکن است گاهی اوقات برخی از موقعیت‌ها به‌ظاهر مشابه باشند اما استفاده از راه‌حل همان باشد.

ج) جمود روانی زمانی: زمانی اســـت که فرد در موقعیتی قرار گیرد که تحت‌فشـــارهای هیجانی فوق‌العاده‌ای اســـت. هیجانات، بجای افزایش انگیزش و میل به جریانات عقلانی، موجب ایجاد قلمروهایی در جهت ایجاد جمود فکری می‌شود.

۲- ارزش ســـنجی افکار و نظریات جدا از منبع آن‌ها: فردی که دارای ذهن فلســـفی اســـت نباید تحت تأثیر پیش‌داوری‌های ذهنی قرار بگیرد. این فرد باید از قضـــاوت‌های ســـریع در مورد ارزش اجتماعی فکر یا نظری دوری

1 Sosahabi

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

کند مگر زمانی که فرصت و یا وقت کافی برای ارزشیابی دقیق وجود ندارد. در اینجا فرد دارای ذهن فلسفی هم به منابع افکار فکر می‌کند و هم به خود افکار و برای آن فکر ارزش و اهمیت قائل هست.

۳- دیدن مسائل با جهات متعدد تا دو جهت ، و ایجاد جانشین‌هایی برای فرضیه‌ها، توضیحات، جنبه‌های موردنظر و غیره: به‌جای توجه به جهان به «مواردی که اعتقاددارم» و «مواردی که اعتقاد ندارم» توجه به اصل نفی و سط داشته باشد. وقتی‌که فردی پیشنهاد می‌کند که ما باید به هر دو طرف مسئله توجه کنیم، احتمالاً بدان معناست که او خطی رابین جنبه موردنظر خود، و جهانی کشیده است که از همه جنبه‌های موردنظر، به‌جز یک جنبه، با آن فرق دارد (ابراهیمی، ۱۳۹۰).

افراد دارای ذهن فلسفی بافهم تفاوت میان متضادها و متناقصات کامل، می‌توانند مسائل را بیشتر چندجانبه ببینند تا دوجانبه. آن‌ها تعدادی از انتخاب‌ها را در نظر دارند و مایل‌اند تا برحسب فرضیه‌هایی که از پشتیبانی خوبی برخوردارند اقدام کنند. یاد گرفته‌اند بدون یقین و درعین‌حال بدون تردید چگونه زندگی کنند.

٤- شکیبایی در قضاوت‌های موقتی و مشروط و علاقه به اقدام در موقعیت مبهم: فرد دارای ذهن فلسفی امور موقتی شکیبا می‌باشد. او تشخیص می‌دهد که فقط آن امر موقتی قابل دفاع در نوع جهان آزادی است که عزیز می‌دارد. او مایل است در موقعیتی مبهم دست به اقدام زند، او با این تشخیص مایل است دست‌به‌کار شود که فقط با عمل است که می‌توان ابهام را به طرقی حل کرد که موقعیت مذکور را هماهنگ باهدف هوشمندانه انسان سازد (گودرزی و همکاران،۱٤۰۰).

۳. روش‌شناسی

پژوهش مذکور ازنظر هدف، کاربردی است و ازنظر داده‌ها کیفی و برحسب زمان گردآوری داده، مقطعی و برحسب روش گردآوری داده‌ها و یا ماهیت و روش پژوهش، فراترکیب و ازنظر نحوه اجراء، از روش تحلیل مضمون از طریق کدگذاری (کدباز، محوری و انتخابی) با رویکرد داده بنیاد بود. جامعه آماری شامل:

- سند کاوی اسناد و مدارک علمی: اسناد و مدارک علمی شامل کتب تخصصی، تحقیقات انجام شده، پایان‌نامه‌ها، مقاله‌ها برگرفته از پایگاه‌های داده داخل از سال ۱۳۹٦ تا ۱٤۰۱ و خارج از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۳ در زمینه ذهنیت فلسفی از طریق پایگاه داده‌های علمی زیر:

پایگاه داخلی: ایران داک، اس آی دی، ایران مدکس، مگ ایران، مدیلیب، ایران سایک، علم نت، نورمگز و سیویلیکا[1].

پایگاه خارجی: وب آو ساینس، پاب مد، اسکاپوس، امبیس، کورنس، گوگل اسکالر، اریک، ساینس دایرکت، پروکوئست، مدلاین، آی اس آی، الزویر، ویلی آنلاین لایبرری، اشپرینگر، آی ای ای، جی استور و سایک اینفو[2].

در این پژوهش برای مرور سیستماتیک ادبیات از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی از نوع هدفمند[3] برای انتخاب مبانی نظری و پیشینه پژوهش و بر اساس ملاک‌های ورود در پژوهش استفاده شد. در این روش پایه تعیین حجم نمونه بر اساس انتخاب مبانی نظری و پیشینه پژوهش توسط پژوهشگر با توجه به هدف‌های مطالعه و ماهیت تحقیق توسط نمودار جریان مدل پریزما استوار است.

1 IranDoc, SID, IranMedex, Magiran, MediLib, Iran Psych, Elmnet, Noormags, Civilica
2 Web of Science, Pubmed, Scopus, Embase, Cochrane, Google Scholar, ERIC, ScienceDirect, PreQuest, Medline, ISI, Elsevier, Wiley Online Library, Springer, IEEE, JSTOR, PsycInfo
3 Judgemental Sampling

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

گردآوری اطلاعات با روش اسنادی (کتابخانه‌ای) انجام شد که در این روش اطلاعات از طریق مطالعه کتب، نشریات، منابع اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی جمع‌آوری و پس از انتخاب منابع نسبت به تهیه، فیش‌برداری و ترجمه متون موردنظر اقدام شده است. در این پژوهش ابزار گرداوری داده‌ها مطالعات اسنادی با توجه به رویکرد پژوهش یعنی مطالعه سیستماتیک ادبیات بود. در خصوص فراترکیب یا سنتز پژوهی منظور از مرور سیستماتیک، مطالعه بسیار دقیق آثار علمی موجود در رابطه با یک موضوع علمی خاص است که شامل جستجو، شناسایی، انتخاب و ترکیب ادبیات و پیشینه است. به‌منظور محاسبه روایی چک‌لیست ۲۷ موردی بر اساس مدل پریزما و برای محاسبه پایایی روش ضریب کاپای کوهن استفاده شد. روش تجزیه‌وتحلیل داده‌ها تحلیل مضمون (مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر) بود. همچنین روش تحلیل داده‌ها کدگذاری نظری برگرفته از روش تحلیل مضمون با نرم‌افزار Maxqda بود.

٤. یافته‌ها

به‌منظور شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران با استفاده از سه مرحله که در پی می‌آید شناسایی شد. در این مرحله با استفاده از روش فراترکیب با مرور نظام‌مند و با رهیافت مدل پریزما و با استفاده از روش تجزیه‌وتحلیل مضمون، عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران شناسایی می‌شود:

۱- انجام سنتز پژوهی جهت شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران

جدول ۱- مراحل انجام سنتز پژوهی جهت شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران

مرحله	زیر مرحله	توضیحات
مرحله اول: تعیین جغرافیای پژوهش، تعیین پژوهش‌هایی که قرار است از یافته‌های آن‌ها استفاده شود.	الف) تعیین پارامترهای جست‌وجو مانند تاریخ انتشار و نوع پژوهش	**۱. پژوهش‌ها: مقالات حاصل از انواع مطالعاتی که در مجلات معتبر علمی پژوهشی داخلی و خارجی نظیر ISI و ISC به چاپ رسیده‌اند.** **۲. گسترهٔ جغرافیایی: داخلی و خارجی** **۳. محدودهٔ زمانی: کلیهٔ پژوهش‌های در دسترس فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در داخل و ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳** **٤. نوع پژوهش‌ها: مطالعات سنتز پژوهی، مروری، کیفی و کمّی** **۵.نوع اسناد: مقالات مرتبط با ذهنیت فلسفی** **٦.زبان پژوهش‌ها: پژوهش‌هایی که به یکی از دو زبان فارسی و انگلیسی چاپ و منتشرشده‌اند.**
	ب) تعیین معیارهای انتخاب اسناد گردآوری‌شده از مرحله قبل	**۱. مرتبط با سؤال پژوهش** **۲. کیفیت پژوهش ازنظر اعتبار ابزارهای تحقیق به‌کاررفته و اعتبار روش‌های تحلیل استفاده‌شده**
	ج) تعیین راهبرد جست‌وجوی اسناد و پایگاه‌ها	**۱. با توجه به منابع نظری، واژه‌های مهم «ذهن فلسفی، ژرف‌نگری، تفکر منطقی، تفکر نقادانه، سبک تفکر، تفکر واگرا،مقیاس ذهنیت**

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

		فلسفی، پرسشنامه ذهنیت فلسفی، عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی، مؤلفه‌های ذهنیت فلسفی، اجزا ذهنیت فلسفی، عناصر ذهنیت فلسفی، ذهن باز، مرور سیستماتیک ادبیات ذهنیت فلسفی، سنتز پژوهی ذهنیت فلسفی، متاسنتز ذهنیت فلسفی و فراترکیب ذهنیت فلسفی» در نظر گرفته شد. ۲. استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی پایگاه داخلی: ایران داک، اس آی دی، ایران مدکس، مگ ایران، مدیلیب، ایران سایک، علم نت، نورمگز و سیویلیکا[1] پایگاه خارجی: وب آو ساینس، پاب مد، اسکاپوس، امبیس، کورنس، گوگل اسکالر، اریک، ساینس دایرکت، پروکوئست، مدلاین، آی اس آی، الزویر، ویلی آنلاین لایبرری، اشپرینگر، آی ای ای ای، جی استور و سایک اینفو[2]
مرحلهٔ دوم: نقد نظام‌مند اسناد منتخب	الف) غربالگری درشت	چکیدهٔ اسناد خوانده شد و بر اساس دو معیار کلی «کیفیت» و «مرتبط بودن » اسناد این مطالعه‌ها انتخاب شدند.
	ب) غربالگری ریز	کل متن مقالات با توجه به دو معیار «کیفیت» و «مرتبط بودن» بررسی و از میان آن‌ها مواردی که انتخاب می‌شوند وارد گام سوم می‌شوند.
	ج) واکاوی	مقالات چندین بار به‌دقت مطالعه، سپس به‌نوعی تشریح فیزیولوژیک می‌شوند و قطعات گوناگون آن‌ها در خانه‌های جدول تشریح قرار می‌گیرند که شامل پژوهشگر، سال، عنوان، ماهیت مقاله، جامعه آماری، نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، روش تجزیه‌وتحلیل، پایگاه-های داده، کلمات کلیدی برای جستجو، نام مجله، زبان مقاله، کشور، امتیاز کیفیت مقاله، نتیجه کیفیت است. صحت مطالب مندرج در ستون‌های جدول‌های تشریح فیزیولوژیک طی چند بار تطابق با مقالهٔ اصلی اعتباربخشی می‌شوند.
مرحله سوم سنتز: خلق چیزی جدید از عناصر جدا از هم	در این مرحله دو نوع سنتز به ترتیب انجام می-شود: ۱. سنتز تجمیعی: درواقع در مقابل سنتز پژوهی ترکیبی است (گاف ۳۰ و همکاران، ۲۰۱۲). سنتز تجمیعی همانند تغییر فیزیکی و سنتز ترکیبی همانند تغییر شیمیایی در یک واکنش است. در اولی یافته‌های پژوهش‌های انتخاب‌شده باهم جمع می‌شوند، مانند آنچه بیشتر در فرا تحلیل پژوهش-های کمّی شاهد آن هستیم. ۲. سنتز ترکیبی: یافته‌های دیگران خود مبدل به داده‌ای می‌شوند که با داده‌ای دیگر ترکیب و سپس با هویتی جدید بازآفرینی می‌شوند.	بخش یافته‌های اسناد منتخب که در خصوص عوامل فرهنگی تحقیق است باهم یکجا می‌شوند. سپس با بازخوانی‌های مکرر و دقیق و همچنین مقایسهٔ یافته‌های مشابه و متناقض (با کدگذاری بارنگ‌های متفاوت) دسته‌بندی این داده‌ها در ذیل مضامینی بزرگ‌تر انجام می-شود.

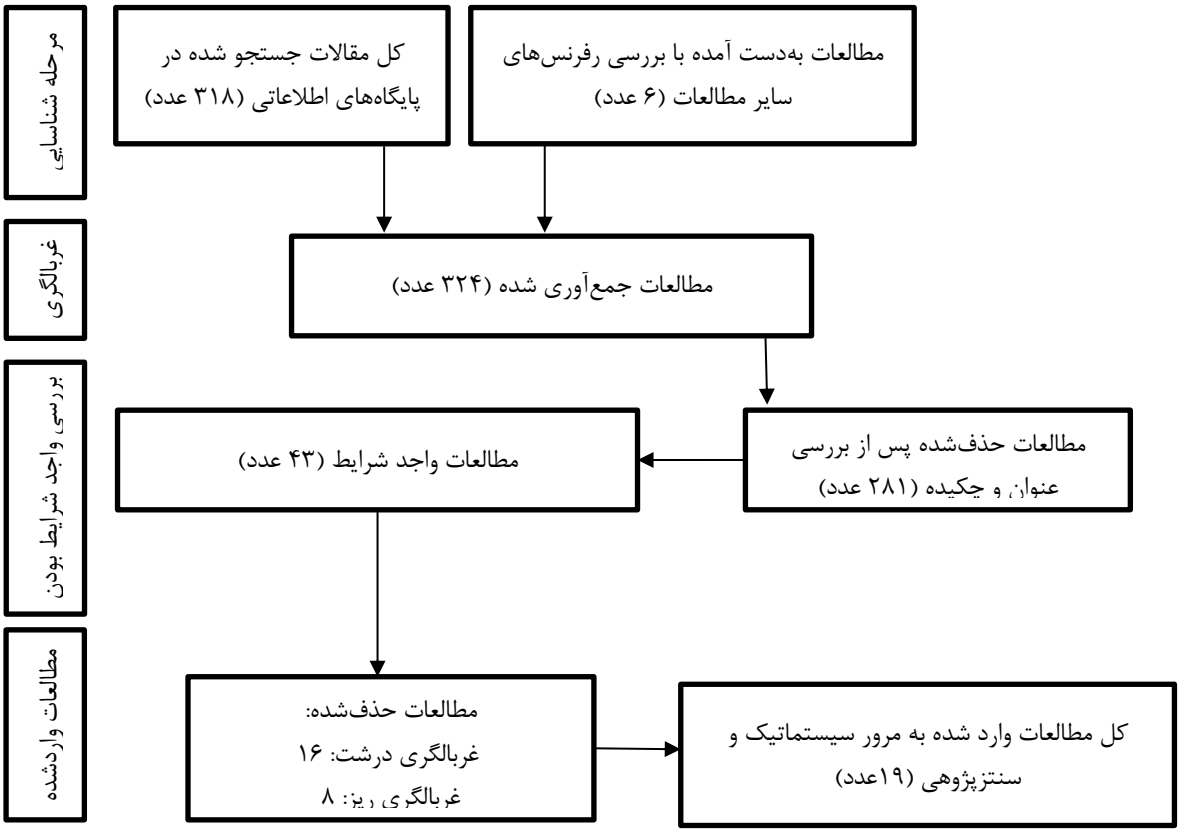
1 IranDoc, SID, IranMedex, Magiran, MediLib, Iran Psych, Elmnet, Noormags, Civilica
2 Web of Science, Pubmed, Scopus, Embase, Cochrane, Google Scholar, ERIC, ScienceDirect, PreQuest, Medline, ISI, Elsevier, Wiley Online Library, Springer, IEEE, JSTOR, PsycInfo

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

۲- نمودار جریان (فرایند جستجوی مقالات)

در این مرحله ابتدا محدودیت‌های اعمال شده به لحاظ قلمروهای زمانی (داخلی و خارجی)، مکانی (پایگاه‌های داده داخل و خارج)، ماهیت پژوهش (سنتز، مروری، کیفی و کمی) و موضوعی (کلمات کلیدی برای جستجو) آورده می‌شود، سپس فرایند غربالگری درشت و ریز انجام می‌شود. مشخصات کلی مطالعات منتخب بر اساس مدل پریزما برای تحلیل نهایی در نمودار زیر آورده شده است.

نمودار ۱- فرایند انتخاب مقالات بر اساس دستورالعمل پریزما

همان‌طور که در نمودار جریان بر اساس مدل پریزما قابل‌ملاحظه است پس از غربالگری‌های صورت گرفته درنهایت ۱۹ مقاله انتخاب شد که کیفیت آن‌ها بررسی و مورد واکاوی قرار گرفت.

۳- چک‌لیست ۲۷ موردی جهت بررسی کیفیت مقالات شناسایی‌شده در مورد عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی نتایج جستجوی کلیه مجلات مرتبط با حوزه ذهنیت فلسفی در داخل و خارج از کشور نشان می‌دهد که در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در داخل و ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ در خارج از کشور تنها ۱۹ مقاله با رویکرد فراترکیب و بدون فراترکیب با کلمات کلیدی ترکیب ذهنیت فلسفی در این حوزه به چاپ رسیده است. نتایج بررسی کیفیت مقالات چاپ‌شده را بر اساس چک‌لیست ۲۷ موردی مدل پریزما نشان می‌دهد. میزان انطباق کلی کیفیت مقالات موردبررسی با معیارهای گزارش چک‌لیست ٦٤٪ برآورد شد. بیشترین کمبودهای کیفیت در گزارش بخش روش مقالات به

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

میزان ۵۱٪ تخمین زده شد. مشخص‌ترین نقصان گزارش‌های مطالعات مرور نظام‌مند موردبررسی مربوط به خطاهای موجود در مطالعات اولیه و خطاهای حاصل از ترکیب نتایج این مطالعات و عدم اشاره به سوگیری‌ها بوده است. بیشتر مقالات یافت شده مربوط به سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ (۶۵,۷٪) و همین‌طور ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ (۶۳,۹٪) بوده است. از این تعداد مقاله ٤١,٤٪ مربوط به مقالات داخلی و ۵۸/٦٪ مربوط به مقالات خارجی بود.

در جدول زیر نتایج آزمون خی دو در خصوص نقش رشته پژوهشگر، سال‌های مختلف چاپ مقاله و تعداد نویسندگان در کیفیت گزارش مقالات آورده شده است.

جدول۲- نتایج آزمون خی دو در خصوص نقش رشته پژوهشگر، سال‌های مختلف چاپ مقاله و تعداد نویسندگان در کیفیت گزارش مقالات

متغیر	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
رشته پژوهشگر	۰,٦۹	۱	۰,٤۱	عدم تفاوت
سال چاپ	۰,٥٤	۹	۰,٥۷	عدم تفاوت
تعداد نویسندگان	۰,۷۸	٤	۰,۳٥	عدم تفاوت

بر اساس آزمون خی دو و جدول بالا می‌توان گفت کیفیت مقالاتی که توسط پژوهشگران دو رشته مدیریت آموزشی و فلسفه تعلیم و تربیت نگارش شده بود با یکدیگر تفاوت نداشت ($p=0.41$). در کیفیت گزارش مقالات بین سال‌های مختلف نیز همین آزمون تفاوت آماری معناداری را نشان نداد ($p=0.57$). همچنین تعداد نویسندگان نیز بر کیفیت گزارش مقالات تأثیر معناداری را نشان نداد ($p=0.35$).

نتایج ضریب کاپا

کاپای کوهن قرارداد بین دو ارزیاب که هرکدام N مورد را در C طبقه متقابلاً انحصاری مرتب کرده‌اند را اندازه‌گیری می‌کند. معادله برای K عبارت است از:

$$K=\frac{pr(a)-pr(e)}{1-pr(e)}$$

که در آن Pr(a) قرارداد نسبی مشاهده شده بین ارزیاب‌ها است و Pr(e) احتمال فرض قرارداد شانس است، با استفاده از داده مشاهده شده برای محاسبه احتمال‌های هر مشاهده‌کننده که به صورت اتفاقی بیانگر یکی از دسته‌ها هستند. درنهایت بر اساس خروجی نرم‌افزار ضریب کاپای کوهن به‌قرار زیر است:

$$K=\frac{(0.61-0.06)}{1-0.06}=0.58$$

با توجه به مقدار ضریب کاپای (۰,۵۸) به‌دست‌آمده، می‌توان نتیجه گرفت که نتیجه بررسی دو ارزیاب مناسب است.

واکاوی و سنتز (تجمیعی و ترکیبی)

در این مرحله واکاوی مقالات منتخب بر اساس پژوهشگر، سال، عنوان، ماهیت مقاله، جامعه آماری، نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، روش تجزیه‌وتحلیل، پایگاه‌های داده، نام مجله، کشور، امتیاز کیفیت مقاله، نتیجه کیفیت آورده شده است. درنهایت سنتز به‌منظور شناسایی عناصر ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه انجام می شود. جدول زیر تشریح فیزیولوژیک مقالات به‌منظور واکاوی مقالات منتخب نشان می‌دهد.

تحلیل مضمون عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

در این پژوهش به‌منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در بخش کیفی از تحلیل مضمون استفاده شد. ابزارهایی که در تحلیل مضمون مورداستفاده قرار می‌گیرند شامل کدگذاری، نرم‌افزار، قالب مضامین و شبکه مضامین می‌باشد. لازم به ذکر است در این پژوهش برای کدگذاری‌های صورت گرفته در تحلیل مضمون از نرم‌افزارهای مختلفی استفاده می‌شود که در این پژوهش از نرم‌افزار Maxqda-V10 استفاده شد.

- کدگذاری

در کدگذاری‌های صورت گرفته (باز، محوری و انتخابی) مضامین پایه، به مضامین سازمان دهنده و مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر تبدیل می‌شوند. با توجه به مطالعه در مبانی نظری و پیشینه پژوهش عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی بررسی و کدگذاری شد.

- قالب مضامین

قالب مضامین کدهای مستخرج را به‌صورت درختی و سلسله مراتبی در چهار و یا پنج سطح نمایش می‌دهد که همان فراوانی کدهاست. در شکل زیرقالب مضامین برای شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی آورده شده است.

Code System	63
ارزش ها و اخلاق	0
تفکر اخلاقی	3
پژوهش اخلاقی	15
تعامل با ارزش ها	11
توانمندی های اخلاقی	9
ارتباط با فرهنگ و هنر	0
تغییرات فرهنگی	2
تفکر فرهنگی	2
خلاقیت و نوآوری	0
اتصال میان رشته ها	3
تفکر نوآورانه	4
تفکر بحرانی	4
آگاهی و تمرکز	0
تسلط به دانش فلسفی	4
برخورداری از دیدگاه منحصربه‌فرد	3
توانایی بیان انتقال مفاهیم	3

شکل ۱- قالب مضامین برای شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی مبتنی بر مرور سیستماتیک

شکل ۱- سهم فراوانی کدهای اولیه در شناسایی کدهای ثانویه را نشان می‌دهند. همان‌طور که در بالا مشخص شد، بعد از کدگذاری ۱۲ زیر مقوله کشف شد. در ادامه پرتره فراوانی کدها از مقولات فوق ارائه می‌شود.

- شبکه مضامین

شبکه مضامین به‌صورت گرافیکی ارتباط متقابل بین مضامین را نشان می‌دهد.

نتایج نشان می‌دهد که از میان ۶۳ شاخص (گویه) موجود، ۱۲مؤلفه اصلی قابل‌شناسایی است. بر اساس ادبیات، پیشینه و کدگذاری این مؤلفه‌ها و ابعاد در جدول زیر نام‌گذاری شده‌اند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

جدول ۳- عوامل شناسایی‌شده عوامل تشکیل‌دهنده ذهنیت فلسفی بر مرور سیستماتیک

سازه	بعد	مؤلفه	گویه
شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران	آگاهی و تمرکز	تسلط به دانش فلسفی	٤
		برخورداری از دیدگاه منحصربه‌فرد	۳
		توانایی بیان انتقال مفاهیم	۳
	خلاقیت و نوآوری	تفکر نوآورانه	٤
		اتصال میان رشته‌ها	۳
		تفکر بحرانی	٤
	ارتباط بافرهنگ و هنر	تفکر فرهنگی	۲
		تغییرات فرهنگی	۲
	ارزش‌ها و اخلاق	تفکر اخلاقی	۳
		پژوهش اخلاقی	۱۵
		تعامل باارزش‌ها	۱۱
		توانمندی‌های اخلاقی	۹

۵. نتایج

با توجه به یافته‌های پژوهش، در خصوص شاخص‌های ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران ، یافته‌ها نشان داد ذهنیت فلسفی در میان اساتید دانشگاه دارای چهار بعد آگاهی و تمرکز، خلاقیت و نوآوری، ارتباط بافرهنگ و هنر، ارزش‌ها و اخلاق می‌باشد که بعد آگاهی و تمرکز دارای سه مؤلفه تسلط به دانش فلسفی با ٤ شاخص، برخورداری از دیدگاه منحصربه‌فرد با ۳ شاخص، توانایی بیان انتقال مفاهیم با ۳ شاخص بود . بعد خلاقیت و نوآوری دارای سه مؤلفه تفکر نوآورانه با٤ شاخص، اتصال میان رشته‌ها با ۳ شاخص، تفکر بحرانی با ٤ شاخص بود. بعد ارتباط بافرهنگ و هنر با یک مؤلفه تفکر فرهنگی با ۱ شاخص بود. همچنین بعد ارزش‌ها و اخلاق دارای چهار مؤلفه تفکر اخلاقی با۳ شاخص، پژوهش اخلاقی با ۱۵ شاخص ، تعامل باارزش‌ها با ۱۱ شاخص و توانمندی‌های اخلاقی با ۹ شاخص بود.

بر اساس یافته‌ها اساتید دانشگاه‌ها که در زمینه فلسفه فعالیت می‌کنند، ممکن است علاقه زیادی به تحقیقات فلسفی و پژوهش‌های عمیق در حوزه‌های مختلف داشته باشند. آن‌ها ممکن است به دنبال کشف دانش جدید، توسعه نظریات و رویکردها، و ارائه راه‌حل‌های نوآورانه برای مسائل فلسفی باشند. اساتید ممکن است به تطبیق و ارتباط فلسفه با مسائل معاصر و زندگی روزمره علاقه‌مند باشد. آن‌ها ممکن است سعی کنند نظریات فلسفی را با مسائل

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اخلاقی معاصر هماهنگ کنند و به دنبال یافتن راه‌حل‌هایی برای چالش‌های جدید باشند.

همچنین می‌توان گفت که ذهنیت فلسفی، نوعی از تفکر است که تفکر منظم را مجسم می‌سازد؛ به‌عبارت‌دیگر داشتن ذهنی تؤام با منطق و دلیل است، که خود یک مزیّت عالی به‌حساب می‌آید. ذهنیت فلسفی، به ذهن فرد اجازه می‌دهد تا متمرکز باقی بماند. بدون فکر متمرکز و دقیق، شخص یک زندگی آشفته و بی‌اندازه احساسی خواهد دا شت. رفتار احـ سا سی می‌تواند برقراری ارتباط با دیگران را تـ ضعیف کند. به همین دلیل ا ست که فرد باید بتواند ذهنیت فلسفی خود را تقویت نماید. ذهنیت فلسفی به افزایش رفتار محبت‌آمیز کمک می‌کند. معمولاً خشم و عصبانیت از خصوصیات رفتاری کسی است که دارای تفکر منظّم و منطقی نبوده و آن حاصل یک ذهن کمتر تو سعه‌یافته ا ست. ا ساتید دان شگاه دارای بی شترین ارتباط با تنوعی از افراد اعم از دان شجویان، م سئولین ذی‌ربط، رؤ سای دان شگاه و...هـ ستند. بنابراین باید دارای توانایی ذهنی خا صی با شد تا بتواند در برخورد با افراد و م سائل، موفق با شد. آن‌ها باید دارای ذهنیت فل سفی درخور قبولی با شد. نظریه تفکر فل سفی و یا ذهنیت فل سفی، حا صل تلاش فیلسوف شهیر آمریکایی، جان دیویی است. وی تفکر فلسفی را در اکثر آثار خود مطرح کرده است. شاگردان و حتی منتقدان دیویی، این نظریه را توسعه دادند. مطالعات انجام‌شده حاکی از اهمیت بالای موضوع است(جعفریان یـ سار و جعفریان یـ سار،۱۳۹۹). سال ۱۹٦۵ اولین بار به شکل علمی و پژوهـ شی، فیلیپ جی. ا سمیت از شاگردان دیویی، متغیر ذهنیت فلسفی و ابعاد آن را به روش طولی در ٤٦ مدرسه ایالت ویرجینیا، موردمطالعه قرار داد. مطالعه اسمیت نشان داد که ذهنیت فلسفی مدیران باروحیه کارکنان رابطه مستقیم دارد. همچنین مشخص شد، مدیران دارای ذهنیت فل سفی، دارای موفقیت بی شتری بوده و دارای روابط ان سانی مطلوبی با کارکنان هـ ستند. یافته باارزش مطالعه اسمیت این است که مدیران دارای ذهنیت فلسفی بالا، دارای خلاقیت بیشتری نیز هستند(اسمیت ،۱۹٦۵).

بر اسـاس مطالعات انجام‌شـده و همچنین نتایج پژوهش حاضـر، ذهنیت فلسـفی، توانایی قابل‌توجهی اسـت که در صورت ایجاد آن در افراد، خصوصاً اساتید دانشگاه‌ها، قادر خواهند شد روابط انسانی خود را ارتقا دهند؛ در برخورد با م سائل و م شکلات رو شی علمی و منطقی را برای آن اتخاذ کنند؛ در برخورد با م سائل و مو ضوعات، هیچ‌گاه احـ سا سی نـ شوند؛ اگر در حل مـ سئله‌ای شکـ ست خوردند، آن را رها نکنند؛ نظریات دیگران را مـ شروط بپذیرند؛ در محیط دان شگاه صمیمت، اعتماد، تلاش، ر ضایت و احترام ایجاد کنند؛ اثربخـ شی و کارآیی دان شگاه و محیط کار را افزایش دهند و بر ا ساس یافته این پژوهش، توانایی و بازده بی شتر و مطلوبی دا شته با شند. بنابر یافته‌های این مطالعه و مطالعات انجام‌شده، در صورت تقویت ذهنیت فلسفی، ا ساتید دانشگاه قادر خواهند بود عملکرد بهتری در محیط کار دانشگاهی خود داشته باشند.

در این راستا تقی پورظهیر و توکلی(۱۳۹۰) نشان داد که ذهنیت فلسفی مدیران توانسته ۱٤،۵ ٪ واریانس متغیر عملکرد دبیران را پیش‌بینی کند و درمجموع ۱٦ درصد از تغییرات عملکرد دبیران توسط ابعاد ذهنیت فلسفی پیش‌بینی می‌شود که بعد انعطاف‌پذیری و جامعیت ذهنیت فلسفی بیشترین تأثیر را بر شاخص‌های عملکرد دبیران دارد. همچنین دمرجیلی و رسول نژاد(۱۳۸۷) نشان دادند که با توجه به سطح معناداری می‌توان با اطمینان ۰،۹۹، بین ذهنیت فلسفی و میزان خلاقیت استادان رابطه معناداری وجود دارد. بین سه شاخص ذهنیت فلسفی یعنی جامعیت، تعمق، انعطاف‌پذیری، با خلاقیت رابطه آماری معناداری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش قدم پور و همکاران(۱۳۹۹)،

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

مددی ماهانی(۱٤۰۰)، روتر[1](۲۰۲۱)، گوکالپ(۲۰۱۲)، با نتایج پژوهش حاضر همسو هستند و در تحقیقات خود به نتایج مشابهی دست یافتند.

حال پیشنهادهای کاربردی زیر متناسب با یافته‌های پژوهش ارائه می‌گردد:

- پیشنهاد می‌شود بر اساس شاخص‌های موردنظر کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی با محوریت فلسفه و توسعه ذهنیت فلسفی توسط اساتید دانشگاه برگزار شود.

-ایجاد فضایی برای بحث و تبادل‌نظر در مورد مسائل فلسفی و ارائه دیدگاه‌های متنوع توسط اساتید.

-تشویق اساتید به ارائه مقالات و پژوهش‌های فلسفی در کنفرانس‌ها و نشریات علمی.

- ایجاد فضایی برای بحث و تبادل‌نظر درباره مسائل فلسفی بین اساتید و ترویج فعالیت‌های هنری و فرهنگی در میان اساتید به‌منظور تحریک خلاقیت و نوآوری در تفکر فلسفی.

منابع

ابراهیمی دینانی، غلامحسین و گل محمدی آذر، ابوالفضل (۱۳۹۰). کاربرد ذهن فلسفی و روش فلسفی عامه در زندگی فصلنامه حکمت و فلسفه، شماره ۳، ص ۷٤-۱۲۱.

اسمیت، فلیپ جی. (۱۹٦۵). ذهنیت فلسفی در مدیریت اموزشی. ترجمه محمدرضا بهرنگی،(۱۳۸۲). تهران : انتشارات سمت.

بهرنگی، محمدرضا؛ یوسفی، علی.(۱۳۹۹). تحلیل همبستگی کانونی رابطه بین ابعاد ذهنیت فلسفه و سبک رهبری اقتضایی مدیران، رهبری آموزشی کاربردی،۱(۱):۱٤-۱.

تقی پورظهیر، علی و توکلی، رویا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه ذهنیت فلسفی مدیران با عملکرد دبیران مدارس متوسطه آموزش و پرورش منطقه ٤ تهران. دوفصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی نظام‌های آموزشی. ٤ (٦): ٦۳-۸۰.

جعفریان یسار، حمید و جعفریان یسار، فرزانه.(۱۳۹۹). بررسی رابطه ذهنیت فلسفی و مدیریت دانش در مدیران و معلمان دوره ابتدایی، پژوهش در آموزش ابتدایی، ۲(۳): ۳۵-۲۵.

حیدری، معصومه(۱٤۰۲). بررسی رابطه ی بین ذهنیت فلسفی با روش تدریس در معلمان ابتدائی شهر شازند .مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (موسسه آموزش عالی نگاره) ب. شماره ۱۵(۵۰) ٤۵۷ تا ٤۷۱.

خسروپناه، عبدالحسین؛ پرگو، محبوبه؛ علیزاده مجد، امیررضا.(۱٤۰۱). مطالعه تأثیر فرهنگ علوی بر اخلاق کسب و کار اسلامی با نقش میانجی ذهنیت فلسفی مدیران، مطالعات میان فرهنگی۱۷(۵۱): ۹۰-٦۳.

خورشیدی، مرضیه. (۱۳۹۲). بررسی رابطه ذهنیت فلسفی مدیران بر انجام وظایف مدیریتی آنان در مدارس متوسطه (دختران و پسران) منطقه ۳ کرج از دیدگاه مدیران و معلمان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.

1 Reutter

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

دمرچیلی، فریبا، و رسول نژاد، عبدالحسین. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین ذهنیت فلسفی و میزان خلاقیت اعضای هیات علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان زنجان. نوآوری های مدیریت آموزشی (اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی)، ٤(١ (مسلسل ١٣))، ٤٥-٦٢.

سال مقدم، سمیه؛ باغداساریانس، آنیتا؛ گلشنی، فاطمه.(١٤٠١).ارائه مدل ساختاری خردمندی براساس هوش موفق و ذهنیت فلسفی بامیانجی گری عزت نفس درمدیران میانی، سبک زندگی اسلامی.

شریعتمداری، علی.(۱۳۹۸). اصول تعلیم و تربیت، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

شکری, قره چائی. (۱۳۹۸). رابطه ذهنیت فلسفی و موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته حسابداری. پژوهش های تجربی حسابداری, ۹(٤), ۱-۲۸.

عجم، علی اکبر و مباشری، زهرا. (۱۳۹۸).اثربخشی قصه های قرآنی بر ذهنیت فلسفی و گرایش به تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه ششم ابتدایی، روانشناسی،۱۳(۲۵): ٦٨-٥١.

عسگری، احمدرضا.(١٤٠١).مدل ساختاری روابط بین ذهنیت فلسفی و سبک تفکر با جامعه پذیری مدیران آموزشی، مطالعات راهبردی جامعه شناختی در ورزش،۲(۳):١٢٦-١١٥.

علوی, سید محمد جواد. (١٤٠٢). مدل علی روابط ذهنیت فلسفی و خودکارآمدی معلم بر کیفیت تدریس با نقش واسطه ای سرمایه روانشناختی و تعهد سازمانی در معلمان ابتدایی. فصلنامه آموزش و پرورش متعالی, ۲(٤), ٩٤-٨٢

قدم پور، عزت اله، امیریان، لیلا، خدایی، سجاد، و پادروند، پیمان. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش تفکر انتقادی بر راهبردهای تفکر سازنده و خوداثرمندی دانشجویان. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۱۲(۱)، ٤-۱۳.

گودرزی, ماندانا, علیپور شهدادی, پریسا. (١٤٠٠). بررسی رابطه هوش اخلاقی با ذهنیت فلسفی وباورهای معرفت شناختی دانش آموزان. هفتمین همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران, ۱(۷), ۱۲۱۱-۱۲۲۱.

مددی ماهانی، محمدرضا.(١٤٠٠). مؤلفه های ذهن فلسفی و کاربست آن درروشهای آموزشی معلمان ابتدایی،پژوهش در آموزش ابتدایی، ۳(٦): ٥٤-٤١.

منصورآبادی, مرادی, صالحی, اله کرم, امیری. (١٤٠٠). بررسی تأثیر ابعاد ذهنیت فلسفی بر بی طرفی حسابرس. حسابداری مدیریت, ١٤(٥١), ١٠٥-١٢٠.

Movahedi, A. (2021). Sociology of sports. *Journal of Strategic Sociological Studies in Sport*, *1*(1). http://4s.khuisf.ac.ir/article_688544_4dbf47d9f178cc3010b6fff1d6707eb4.pdf

Sosahabi, P., Moradi, S., & Abbasi, U. A. (2019). The Relationship between Philosophical Mindedness Components and Irrational Beliefs in School Principals. Iranian Evolutionary and Educational Psychology Journal, 1(2), 82-87.

Reutter, Susan (2021), Administrative Leadership Mindset and Philosophical Approaches: Qualitative Method, Conceptual Framework, Consequentialism, and Capital, Integration and Application of Business Graduate and Business Leader Competency-Model

Gokalp, Nurten (2012). Philosophy education and human freedom, Social and Behavioral Sciences 47 (2012) 477 – 479.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی (دوره جدید)

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]

فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی (دوره جدید)

شماره ۴۳،
دوره سیزدهم،
سال چهارم،
بهار ۱۴۰۳،
صص ۱-۲۱

Identifying Indicators, Components and Dimensions of Philosophical Mindset among Professors of Islamic Azad Universities in Tehran

Ahmad Ali Pournaki[1], Alireza Assareh[2], Masoumeh Sadat Abtahi[3]

Abstract

The present study was conducted with the aim of identifying indicators, components and dimensions of philosophical mindset among professors of Islamic Azad Universities in Tehran. This research was applied in terms of purpose, and also, in terms of data type, qualitative, and in terms of data collection time, it was cross-sectional, and in terms of data collection method or the nature and method of the research, it was meta-composite. The studied community included the theoretical foundations and relevant background of domestic (1402-1391) and foreign (2013-2023) databases. The sample size was systematically excluded based on the prism model flow chart and purposive sampling method. The data collection tool was library documents. In order to calculate the validity of the 27-item checklist based on the prism model, and to calculate the reliability, the Cohen's Kappa coefficient method was used. The method of data analysis was thematic analysis (basic, organizing and inclusive themes). The findings showed that the philosophical mindset among university professors has four dimensions of awareness and concentration, creativity and innovation, connection with culture and art, values and ethics, and the dimension of awareness and concentration has three components of mastering philosophical knowledge with 4 indicators. Having a unique point of view with 3 indicators was the ability to convey concepts with 3 indicators. The dimension of creativity and innovation had three components: innovative thinking with 4 indicators, connection between disciplines with 3 indicators, critical thinking with 4 indicators. Next was the connection with culture and art with a component of cultural thinking with 1 index. Also, the dimension of values and ethics had four components of ethical thinking with 3 indicators, ethical research with 15 indicators, interaction with values with 11 indicators and moral abilities with 9 indicators.

Key words: Philosophical Mentality, Creativity and Innovation

[1] MA in History and Philosophy of Education, Islamic Education, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
[2] Professor, Department of Curriculum Planning, Faculty of Humanities, Shahid Rajaee University, Tehran, Iran (corresponding author)
[3] Assistant Professor, Department of School and Educational Innovations, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-17]